

دانشگاه یزد

طراحی کتابخانه مرکزی دانشگاه یزد

پایان نامه کارشناسی ارشد معماری

استاد راهنما اول:

جناب آقای دکتر آیت اللهی

استاد راهنما دوم:

جناب آقای مهندس میبدی

نگارش:

مهدی حاتمی تاجیک

۱۳۸۶ / ۱۷ / ۲۸

زمستان ۸۵

۹۴۷۲۳

۱	مقدمه
۲	فصل اول: آشنایی با دانشگاه یزد
۲	□ دانشگاه یزد
۷	□ کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه یزد
۱۰	فصل دوم : شناخت بستر طرح
۱۰	□ یزد
۱۱	□ شناخت اقلیم
۱۲	□ پردیس دانشگاه یزد
۱۳	□ حوزه‌بندی دانشگاه یزد
۱۳	□ طرح مجموعه دانشگاه
۱۵	فصل سوم : کتابخانه
۱۵	□ کتابخانه و نظام اطلاع‌رسانی
۱۵	□ سیر تحول کتابخانه در جهان
۱۹	□ کتابخانه در ایران
۲۰	□ کتابخانه‌های آینده
۲۲	□ انواع کتابخانه
۲۴	فصل چهارم : کتابخانه دانشگاهی
۲۴	□ کتابخانه دانشگاهی
۲۴	□ اهمیت کتابخانه دانشگاهی
۲۴	□ تاریخچه کتابخانه‌های دانشگاهی در جهان
۲۷	□ تاریخچه کتابخانه دانشگاهی در ایران
۲۷	□ وضع موجود کتابخانه‌های دانشگاهی در ایران
۲۹	□ اهداف و وظایف کتابخانه دانشگاهی
۲۹	□ ساختار سازمانی کتابخانه دانشگاهی
۲۹	□ کتابخانه دانشگاهی و اصول بنیادین علم اطلاع‌رسانی
۳۸	فصل پنجم : تحلیل سایت
۳۸	□ موقعیت و دسترسی
۳۹	□ تاثیر عناصر اطراف سایت
۳۹	□ تاثیر تابش بر سایت

۴۰ فصل ششم : استانداردهای فضایی
۳۸ □ استانداردهای فضایی
۴۳ فصل هفتم : سازه و تأسیسات
۴۱ □ تنظیم شرایط محیطی
۴۷ □ سازه
۴۸ فصل هشتم : برنامه‌ریزی فیزیکی طرح
۵۸ فصل نهم : طرح
۵۸ □ کانسپت طراحی
۵۹ □ تاثیر اقلیم بر طرح
۵۹ □ ایده حجمی
۶۰ □ تاثیر سایت در طراحی

کتاب و کتابخانه از گذشته‌های دور تا کنون بهترین نماد رشد و گسترش دانش و فرهنگ در میان جوامع و ملل گوناگون بوده است. سرزمین پهناور ایران، به دلیل موقعیت ویژه جغرافیایی، از کانون‌های اصلی فرهنگ و مذاهب متنوع به شمار می‌رفته است. اطلاعات بسیار اندک و مبهمی از گستره فرهنگ، در ایران پیش از اسلام، در دست است؛ اما در دوران اسلامی که سرزمین ایران به مدت چندین قرن، پیشتاز و پرچم دار فرهنگ و تمدن اسلامی بوده است، وفور کتابخانه‌های مساجد، مدارس، خانقاه‌ها، بقاع و ... نیز صدها کتابخانه بزرگ و معتبر شخصی در اغلب شهرهای ایران از شرق تا غرب کشور، مبین گسترش چشمگیر علم و دانش و وجود هزاران عالم و دانشمندان و دانشجویان علاقه مند بوده است. متأسفانه کتابخانه‌های ایران به ندرت موضوع مطالعه و پژوهش نویسندگان ایرانی و خارجی قرار گرفته است. اغلب شرق شناسان و اسلام شناسان غربی، کتابخانه‌های اندلس و سرزمین‌های عربی و ترکیه را موضوع پژوهش‌های خود قرار داده‌اند، مورخان عرب نیز به طور خاص به تطور کتابخانه‌های اسلامی در سرزمین‌های عربی، از عراق تا مراکش پرداخته‌اند و به ندرت به کتابخانه‌های ایران اشاره داشته‌اند.

بدیهی است که پرداختن به چنین موضوع گسترده‌ای در طول چند هزار سال تاریخ ایران و نیز بررسی انواع کتابخانه‌ها بر اساس اطلاعات اندک، خالی از نقص و اشتباه و خطای علمی نخواهد بود.

امروزه یکی از مهمترین و کلیدی‌ترین مکانهایی که می‌تواند سطح علمی افراد جامعه را بالا ببرد کتابخانه است.

کتابخانه بعنوان یکی از مراکزی که باید دارای عالی‌ترین امکانات آموزشی و تحقیقاتی باشد دارای درجه اهمیت فوق العاده زیادی برای تحقیق و ارزیابی و تأمل در مورد چگونگی ساخت و چگونگی تأمین فضاها و روابط آنها با یکدیگر است.

به طور کلی برای کتابخانه تعاریف زیادی آمده است که در زیر به معرفی برخی از آنها می‌پردازیم:

۱ - کتابخانه بعنوان آرام‌ترین مکان برای مطالعه و تحقیق و جستجو می‌توان تعریف کرد.

۲ - کتابخانه مهم‌ترین بخش آموزشی، تحقیقاتی است که افراد مراجعه کننده می‌توانند براحتهای نیازهای علمی خود را در آن تأمین کنند.

۳ - تنها مکانی که در آن می‌توان براحتهای انواع کتب علمی، پژوهشی و مرجع دسترسی پیدا کرد کتابخانه است.

۴ - کتابخانه یعنی پناهگاهی که در آن به نگهداری انواع کتابهای درسی و غیردرسی پرداخته می‌شود و ... کلمه کتابخانه دارای تعاریف دیگری هم هست که به ذکر چند مورد آن بسنده شد.

هدف از جمع‌آوری پروژه تحقیقاتی در مورد کتابخانه در این پروژه، پرداختن به نوع مهمی از کتابخانه است که تحت عنوان

کتابخانه دانشگاهی نامگذاری می‌شود.

فصل اول

آشنایی با دانشگاه یزد

فصل اول : آشنایی با دانشگاه یزد

□ دانشگاه یزد

اهداف

دانشگاه یزد اهداف زیر را دنبال می‌کند^۱ :

- ۱- توسعه آموزش عالی در استان و گسترش فعالیتهای آموزشی و پژوهشی به منظور رفع محرومیتهای آموزش عالی و حل مشکلات اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در درآمدت .
- ۲- خودکفایی استان در تربیت نیروهای متخصص در رشته‌های علوم پایه ، نیروی ماهر مورد نیاز واحدهای تولیدی، صنعتی و معدنی و کارشناسان رشته‌های هنری ، علوم اجتماعی و انسانی
- ۳- توجه کامل به نوآوریها ، ابداعات و ابتکارات جهانی در زمینه‌های آموزش عالی از طریق تربیت کارشناسان در مقاطع دکتری و کارشناسی ارشد
- ۴- حفظ و توسعه روابط فرهنگی بین جامعه ایران و دیگر ملل جهان
- ۵- مشارکت در سمینارها و کنفرانسهای علمی و فنی سازمانهای مختلف
- ۶- ایجاد مراکز تحقیقات کشاورزی و زیست محیطی

فعالیت‌های آموزشی

• مجتمع فنی و مهندسی :

اولین دوره کارشناسی مهندسی در دانشگاه یزد با پذیرش ۳۸ دانشجوی مهندسی عمران در بهمن ۱۳۶۷ ایجاد شد.^۲ در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ این مجتمع با ۲۵۰۰ دانشجو ، ۱۱۵ عضو هیأت علمی تمام وقت در ۸ دانشکده و ۱۱ گرایش تحصیلی فعالیت دارد.^۳

^۱ - مهندسین مشاور سکنا ، طرح مجموعه و محوطه سازی دانشگاه یزد ، صفحه ۱۶ و زیاری ، کرامت... و ... ، دانشگاه، رشته‌های علمی کاربردی و اشتغال در استان یزد ، صفحه ۲۹

^۲ - زیاری ، کرامت... و ... ، دانشگاه، رشته‌های علمی کاربردی و اشتغال در استان یزد ، صفحه ۳۳

^۳ - راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد (سال تحصیلی ۸۳-۸۲) ، صفحه

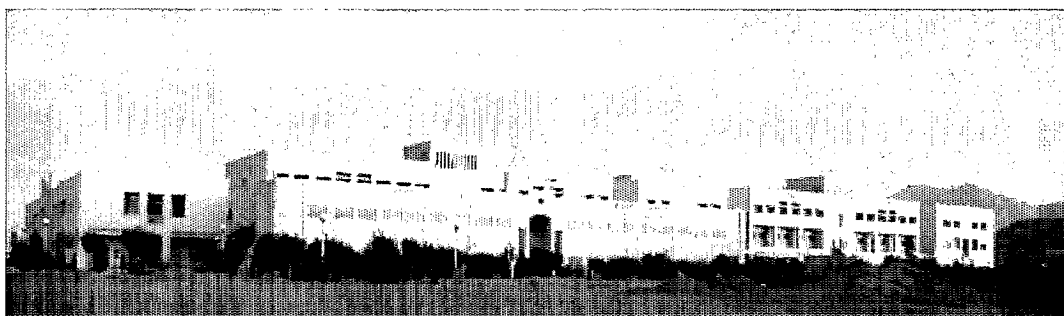

• مجتمع علوم انسانی :

اولین مرکز آموزش عالی در استان یزد با عنوان دانشسرای عالی یزد در زمینه علوم انسانی در سال ۱۳۵۵ شروع به فعالیت کرد و در سال ۱۳۷۰ در دانشگاه یزد ادغام شد. این امر منجر به تشکیل مجتمع علوم انسانی دانشگاه یزد در محل این مرکز شد.^۱ این مجتمع در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ با ۲۵۵۰ دانشجو و ۱۰۰ عضو هیأت علمی در ۲ دانشکده و ۱۷ گروه دارای ۲۰ رشته کارشناسی،^۳ گرایش کارشناسی ارشد و یک گرایش دکتری است.^۲

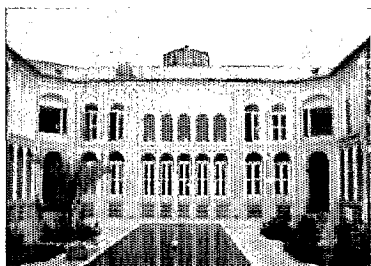
• مجتمع علوم پایه :

سنگ بنای رشته‌های علوم پایه در سال ۱۳۵۵ در دانشسرای عالی یزد بنا نهاده شد و با ادغام آن در دانشگاه یزد مجتمع علوم پایه تأسیس شد.^۳ در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ این مجتمع با ۱۹۹۱ دانشجو و ۵۰ عضو هیأت علمی در ۳ دانشکده (فیزیک، شیمی و ریاضی) و ۹ رشته تحصیلی کارشناسی و ۷ گرایش کارشناسی ارشد فعالیت دارد.^۴

• مجتمع هنر و معماری :

این مجتمع در سال ۱۳۶۸ با پذیرش دانشجو در رشته معماری در مجموعه‌ای تاریخی در باغ قدیم یزد آغاز به کار نمود. در سال تحصیلی ۸۳-۱۳۸۲ با ۴۳۸ دانشجو،^{۲۴} عضو هیأت علمی تمام وقت و ۱۵ عضو هیأت علمی مدعو در ۳ رشته معماری، نقاشی و شهرسازی فعالیت می‌کند.^۵

۱- زیاری، کرامت‌ا... و ...، دانشگاه، رشته‌های علمی کاربردی و اشتغال در استان یزد، صفحه ۳۶

۲- راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد (سال تحصیلی ۸۳-۸۲)، صفحه ۱۹

۳- زیاری، کرامت‌ا... و ...، دانشگاه، رشته‌های علمی کاربردی و اشتغال در استان یزد، صفحه ۴۲ و ۴۳

۴- راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد (سال تحصیلی ۸۳-۸۲)، صفحه

۵- راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد (سال تحصیلی ۸۳-۸۲)، صفحه

• دانشکده منابع طبیعی و کويرشناسی :

این دانشکده در سال ۱۳۷۱ در بخشی از ساختمان مجتمع علوم انسانی تأسیس شد و از سال ۱۳۸۰ دارای ساختمان مستقلی گردید. همچنین شعبه‌ای از این دانشکده در سال ۱۳۷۴ در شهر اردکان شروع بکارنموده است.^۱ در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ این دانشکده با ۱۶ عضو هیأت علمی و ۲۷۹ دانشجو و شعبه اردکان آن با ۳ عضو هیأت علمی تمام وقت، ۹ عضو نیمه وقت و ۵۴ دانشجو در مقطع کارشناسی ناپیوسته فعالیت دارد.^۲

• دانشکده الهیات میبد :

در سال تحصیلی ۸۳-۸۲ با ۷ عضو هیأت علمی در ۲ گرایش تحصیلی فعالیت دارد.^۳

▮ فعالیتهای پژوهشی

تا سال ۱۳۸۰ بیش از ۹۲ طرح پژوهشی انجام شده، ۸ کتاب توسط انتشارات دانشگاه منتشر شده و بیش از ۴۰۰ مقاله علمی در نشریات معتبر به چاپ رسیده است. همچنین در این سال ۱۷ نفر از اعضای هیأت علمی در کنفرانسهای علمی خارج از کشور به منظور ارائه مقاله شرکت نموده‌اند. تعداد سخنرانیهای علمی ارائه شده از سال ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۰ بیش از ۶۰۰ مورد بوده است.^۴ دانشگاه یزد در سال ۱۳۸۰ به عنوان دانشگاه محور در زمینه تحقیقات و انتشارات دانشگاه به عنوان ناشر برگزیده سال دانشگاهی انتخاب شد.^۵

• پژوهشکده‌ها و مراکز تحقیقاتی دانشگاه :

با توجه به اینکه دانشگاه بدون پرداختن به تحقیقات قادر به انجام رسالت خود نیست و از طرفی با محدودیت سرمایه برای تجهیز همه گروههای آموزشی به امکانات پژوهشی روبرو است، بنابراین پژوهشکده‌هایی که تمامی امکانات در آن مستقر باشد امری چاره‌ساز است. به همین علت در طرح جامع این دانشگاه تعدادی مراکز تحقیقاتی نیز پیش‌بینی شده است که در اینجا معرفی می‌شوند:

^۱ - زیاری، کرامت‌ا... و ... ، دانشگاه، رشته‌های علمی کاربردی و اشتغال در استان یزد، صفحه ۴۷

^۲ - راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد (سال تحصیلی ۸۳-۸۲)، صفحه

^۳ - همان، صفحه

^۴ - همان، صفحه ۲۹

^۵ - ؟؟؟؟؟؟؟

• پژوهشکده مناطق خشک و بیابانی :

یزد بخشی از کویر ایران است که تقریباً تمامی مدل‌های بیابانی و کویری را دارا است. بنابراین استقرار یک مؤسسه علمی در این استان، امر دسترسی به حوزه‌های طبیعی و شرایط مختلف اقلیمی و تنوع گیاهان کویری را به آسانی و در کوتاهترین زمان امکانپذیر می‌سازد. دانشگاه یزد با دارا بودن دانشکده منابع طبیعی که مخصوص مطالعات مناطق کویری و بیابانی است اولین پژوهشکده خود را در سال ۱۳۸۰ تأسیس نمود تا نیازهای اطلاعاتی برنامه‌ریزان و مسوولان اجرائی و مراکز علمی کشور را در این زمینه برآورده‌سازد.^۱

پنج گروه پژوهشی در این پژوهشکده فعالیت دارند که عبارتند از:

- ۱- گروه پژوهشی محیط زیست
- ۲- گروه پژوهشی جنگل
- ۳- گروه پژوهشی مرتع و آبخیزداری
- ۴- گروه پژوهشی کویرشناسی و کنترل بیابان‌زایی انسان
- ۵- گروه پژوهشی اکولوژی مناطق خشک و بیابانی

• پژوهشکده علوم و فناوری (مرکز تحقیقات خدمات مهندسی وابسته به دانشگاه یزد)

این پژوهشکده از ۳ گروه پژوهشی انرژی، اتوماسیون و معدن تشکیل شده‌است. اهداف عمده آن عبارتند از:^۲

- ۱- اشتراک منابع با هدف افزایش دسترسی به منابع گوناگون از دید کاربران و اجتناب از تهیه منابع تکراری و گران‌قیمت مختلف در سطح منطقه‌ای و ملی
- ۲- ایجاد انگیزه کاری در اجرای طرح‌های میان‌رشته‌ای توسط متخصصین علوم فنی و مهندسی
- ۳- ترسیم خطوط کلی تحقیق بر اساس قابلیت‌سنجی

• مرکز بین‌المللی همزیستی با کویر

در پی برگزاری کنفرانس منطقه‌ای توسعه پایدار در زیست‌بوم‌های بیابانی در سال ۱۳۷۹ در شهر یزد و با توجه به ویژگی‌های منحصربه‌فرد استان یزد و دیگر شرایط طبیعی، انسانی، فرهنگی و زیست‌محیطی آن، بر لزوم تأسیس یک مرکز علمی پژوهشی تأکید شد تا این مرکز در زمینه مطالعه و بررسی دانش بومی منطقه و ترکیب آن با علوم و فنون امروزی به منظور رفع مسائل زیست‌محیطی آن فعالیت کند.^۳ سرانجام در سال ۱۳۸۱ این مرکز با همکاری برنامه توسعه سازمان ملل متحد، در زمینه‌های زیر در دانشگاه یزد راه‌اندازی شد:^۴

- ۱- معماری و سکونتگاه‌های انسانی
- ۲- کشاورزی و دامداری
- ۳- کنترل بیابان‌زایی و مدیریت منابع طبیعی
- ۴- تنوع زیستی و خاکها
- ۵- توسعه اقتصادی
- ۶- سازمان‌های اجتماعی و فرهنگی مناطق خشک

^۱ - گزارش طرح تأسیس پژوهشکده ویژه مناطق خشک و بیابانی وابسته به دانشگاه یزد، نشریه دانشگاه یزد، شماره ۲۸، صفحه ۴۷

^۲ - پژوهشنامه دانشگاه یزد، صفحه ۱۷۶

^۳ - تأسیس مرکز بین‌المللی همزیستی با کویر در دانشگاه یزد، نشریه دانشگاه یزد، شماره ۶۴، صفحه ۴۱ و ۴۲

^۴ - پژوهشنامه دانشگاه یزد، صفحه ۱۷۶

این مرکز دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت و پروژه‌های کوچک تحقیقاتی در ارتباط با مسایل و موضوعات بیابان و بیابان‌زدایی در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی برگزار می‌نماید.^۱

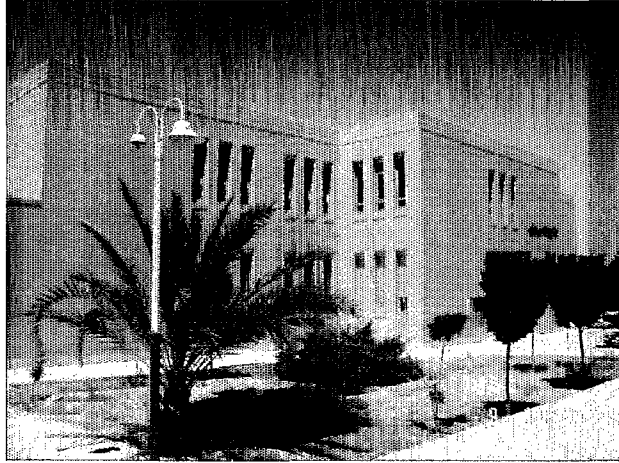
‖ تفاهم‌نامه‌ها^۲:

- ۱- همکاری دانشگاه تهران و یزد با هدف توسعه کمی و کیفی و بهره‌برداری بیشتر از امکانات آموزشی و پژوهشی دانشگاهها
- ۲- همکاری دانشگاه یزد و مراکز تحقیقات لیزر وابسته به سازمان انرژی اتمی
- ۳- همکاری دانشگاه یزد و مرکز سنجش از دور ایران با هدف فراهم‌نمودن امکانات بهره‌برداری دانشجویان رشته‌های مرتبط با سنجش از راه دور، از اطلاعات ماهواره‌ای آن مرکز
- ۴- تأسیس شاخه مرکز اطلاع‌رسانی کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی شیراز در دانشگاه یزد
- ۵- تفاهم‌نامه همکاری مجتمع هنر و معماری و مدرسه معماری پاریس با هدف تبادل استاد و داده‌های فرهنگی و شناخت بافت تاریخی یزد
- ۶- تفاهم‌نامه همکاری دانشگاه یزد و پارک علمی و تحقیقاتی استان با هدف:
 - ا. پشتیبانی از پیشرفتهای علمی و توسعه تحقیقات بنیادی توسعه‌ای و کاربردی
 - ب. ارتقای بهره‌وری دستگاههای علمی، پژوهشی و فرهنگی
 - ت. ترغیب حضور و فعالیت هرچه بیشتر بخش خصوصی در توسعه فناوری
 - ث. تقویت ارتباط و همبستگی میان نظام آموزش عالی و توسعه فناوری بر اساس نیاز دستگاههای اجرایی
- ۷- تفاهم‌نامه همکاری علمی، تحقیقاتی و آموزشی بین دانشگاه یزد و مؤسسه خاک‌شناسی روسیه در زمینه محیط‌زیست و...

^۱ - راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد (سال تحصیلی ۸۳-۸۲)، صفحه ۴۷

^۲ - پژوهشنامه دانشگاه یزد، صفحه ۱۸۱

این کتابخانه در سال ۱۳۶۷ همزمان با ورود اولین دوره پذیرش دانشجو راه اندازی شده است. سیستم کتابخانه ابتدا به صورت باز طراحی شد سپس در اواسط کار به صورت بسته درآمد و این کتابخانه از سال ۱۳۸۰ دوباره به صورت باز فعالیت می کند. هفت کتابخانه

اقماری در مجتمع های علوم، علوم انسانی، فنی مهندسی، معماری، دانشکده منابع طبیعی یزد و اردکان و الهیات میبد وجود دارد. کتابخانه های اقماری زیر نظر هر مجتمع فعالیت دارد و تابع سیاست گذاری کتابخانه مرکزی است. رسالت کتابخانه فراهم نمودن منابع پژوهشی و پشتیبانی فنی از کتابخانه های اقماری است.^۱

مجموعه منابع کتابخانه: در سال ۱۳۸۲، کتابخانه مرکزی دانشگاه یزد شامل ۲۲۵۱۵ جلد کتاب فارسی، ۱۶۴۱۴ جلد کتاب لاتین، ۳۷۷۲ جلد کتاب عربی، ۲۳۳ جلد نشریه فارسی و ۱۵۱ جلد نشریه لاتین و ۱ جلد نشریه عربی و مجموعه کتابهای دکتر علی اکبر سیاسی است.^۲

• ساماندهی مواد

ساماندهی و نگهداری کتابها بر اساس روش کنگره بوده و ردیف نمودن آن در کتابخانه مرکزی به صورت تالارهای پژوهشی انجام شده است. هر تالار پژوهشی شامل کتابهای مرتبط با هر موضوع است، مثلاً تالار فنی مهندسی دارای کتابهای مربوط به موضوع عمران، مکانیک، نساجی و غیره است. از تمامی کتابهای خریداری شده یک نسخه در تالار پژوهشی کتابخانه مرکزی نگهداری می شود و بقیه به کتابخانه های وابسته ارسال می گردد. بر اساس مصوبه شورای کتابخانه دانشگاه، کتابخانه مرکزی نقش پژوهشی و کتابخانه های اقماری نقش آموزشی دارند.^۳ جستجوی اطلاعات در کتابخانه مرکزی از طریق نرم افزار نوسا و در کتابخانه های اقماری با استفاده از نرم افزار طراحی شده امکانپذیر است.^۴

• اهداف و وظایف

هدف اصلی کتابخانه انتخاب، گردآوری و سازماندهی منابع اطلاعاتی و اشاعه اطلاعات به منظور کمک به برنامه های پژوهشی و آموزشی دانشگاه است و در این راستا وظایف زیر را بر عهده دارد:^۵

- ۱- فراهم آوردن منابع اطلاعاتی مورد نیاز برای فرایندهای آموزشی و پژوهشی
- ۲- فراهم آوردن شرایط و امکانات مناسب برای مطالعه و پژوهش
- ۳- سازماندهی منابع اطلاعاتی کتابخانه مرکزی و کتابخانه های اقماری به نحوی که به سهولت قابل استفاده باشد.
- ۴- فراهم آوردن تسهیلات لازم برای عضو شدن دانشجویان در طرح عضویت فراگیر کتابخانه ها

۱- درباره کتاب و کتابخانه (مصاحبه با رییس کتابخانه مرکزی)، نشریه دانشگاه یزد، شماره ۷۱، صفحه ۳۹

۲- همان، صفحه ۴۰

۳- مصاحبه با دکتر هادی پوردار رییس کتابخانه مرکزی، نشریه دانشگاه یزد، شماره ۵۹، صفحه ۲۴

۴- راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد، سال تحصیلی ۸۳-۸۲، صفحه ۱۱

۵- همان، صفحه ۱۱

مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات رایانه‌ای دانشگاه یزد نیز در سال ۱۳۸۱ در مجاورت کتابخانه مرکزی گشایش یافت. این مرکز از ۴ بخش تشکیل شده است^۱:

۱- بخش جستجو و اینترنت

۲- بخش مدیریت

۳- بخش مشاوره و آموزش

۴- بخش تأمین مدرک

وظایف این مرکز عبارتند از^۲:

۱- ارتباط به شبکه جهانی اینترنت و ارائه خدمات اینترنتی به استادان و دانشجویان

۲- تهیه مقالات و نشریات الکترونیکی

۳- ارائه خدمات پست الکترونیکی

۴- نگهداری وبسایت دانشگاه

۵- طراحی، نگهداری و تعمیر کلیه تجهیزات رایانه‌ای دانشگاه

واحد اطلاع‌رسانی و تأمین مدرک با ارتباط به دو مرکز اطلاع‌رسانی قوی در ایران به هزاران مجله و مقاله علمی به دو زبان فارسی و لاتین دسترسی دارد. این واحد در آغاز کار با اتصال به کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی شیراز به صورت الکترونیکی و سپس با اتصال به مرکز اطلاع‌رسانی دانشگاه تربیت مدرس امکان استفاده از تمامی مجله‌های علمی موجود در این دو مرکز را فراهم کرده است.^۳ دانشگاه و کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی آن به شبکه جهانی اینترنت وصل است و اکثر مجتمع‌ها به طور مستقیم و یا از طریق خط تلفن از این امکانات بهره‌مند هستند.^۴

۱- گشایش بزرگترین واحد اطلاع‌رسانی و تأمین مدرک دانشگاه یزد، نشریه دانشگاه یزد، شماره ۶۵، صفحه ۴۳

۲- راهنمای دانشجویی دانشگاه یزد (سال تحصیلی ۸۳-۸۲)، صفحه ۱۱

۳- زارع، محمدرضا، طرح تأمین مدرک، دسترسی به حجم انبوهی از اطلاعات، نشریه دانشگاه یزد، شماره ۷۳، صفحه ۳۳

۴- زیاری، کرامت‌ا... و...، دانشگاه‌رشته‌های علمی کاربردی و اشتغال در استان یزد، صفحه ۵۱

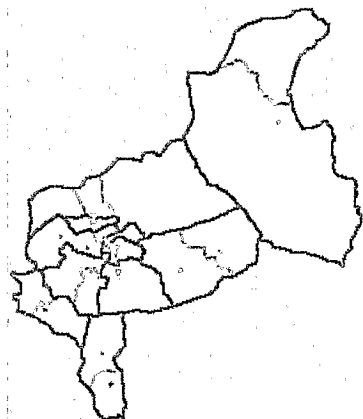
فصل دوم

شناخت بستر طرح

فصل دوم : شناخت بستر طرح

یزد

استان یزد با مساحت حدود ۱۳۱۵۷۵ کیلومتر مربع در قسمت مرکزی فلات ایران قرار دارد و مطابق آخرین تغییرات در تقسیمات کشوری در سال ۱۳۸۱ دارای ۱۰ شهرستان، ۲۱ شهر، ۲۰ بخش و ۵۱ دهستان می باشد.^۱

ویژگیهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی

- در سه دهه پیش در حالیکه در کلیه مناطق کشور الگوی غالب زیست، روستائینی بوده است در استان یزد بیش از ۶۶ درصد جمعیت در نقاط شهری ساکن بوده اند. مطابق آخرین سرشماری کشور در سال ۱۳۷۵ اندکی بیش از ۷۵ درصد جمعیت استان در نقاط شهری ساکن بوده اند. این رویکرد جمعیت به شهرها و تمرکز جمعیت شهری منتج از منابع محدود آب و خاک است.^۲
- وضعیت فرهنگی: بر اساس نتایج سرشماری سال ۱۳۷۵، حدود ۸۳ درصد از کل جمعیت بالای ۶ سال استان باسواد و حدود ۷۰ درصد جمعیت ۶ تا ۲۴ ساله در حال تحصیل بوده اند.^۳
- مطابق آمار ارائه شده از سوی مراکز آموزش عالی استان یزد در سال تحصیلی ۷۹-۷۸ در دانشگاههای این استان تعداد ۲۵۹۷۷ نفر دانشجو تحصیل می کنند که با احتساب ۷۸۰۰۰۰ نفر جمعیت برای استان یزد در سال ۱۳۷۸، تعداد دانشجویان در صدهزار نفر جمعیت، ۳۳۳۰ نفر است که این رقم حدود ۱۲۳۰ نفر بالاتر از نرخ میانگین دانشجویان در سطح ملی است. همچنین با توجه به تعداد کل دانشجویان کشور در سال تحصیلی ۷۸-۷۷ سهم استان یزد بیش از ۲ درصد است که نسبت به سهم جمعیت استان از کشور رقم نسبتاً بالایی است^۴ و نشان دهنده پیشرفت آموزش عالی در استان یزد است.
- در سال ۱۳۸۱، در استان یزد ۶۳ کتابخانه عمومی با ۶۳۷۹۸۳ جلد کتاب وجود داشته است که از این تعداد ۲۰ کتابخانه عمومی با ۲۹۳۸۶۷ جلد کتاب در شهر یزد فعال بوده است.^۵

۱- سالنامه آماری استان یزد (سال ۱۳۸۱)، صفحه ۳

۲- طرح جامع یزد (گزارش وضع موجود)، جلد اول، بررسی منطقه، حوزه نفوذ و استقرار نظام شهرنشینی، صفحه ۲۵

۳- زنده دل، حسن و دستیاران، مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی استان یزد، صفحه ۳۷

۴- طرح جامع یزد، جلد ششم، تجزیه و تحلیل و استنتاج بررسی ها، صفحه ۷۵

۵- سالنامه آماری استان یزد (سال ۱۳۸۱)، صفحه ۴۸۵

• وضعیت اقتصادی: به خاطر شرایط اقلیمی استان، وضعیت اقتصادی آن به ویژه در بخش کشاورزی چندان مطلوب نیست و درصد اشتغال در این بخش نسبت به بخشهای صنایع، معادن و خدمات رقم کمتری را نشان می دهد. همچنین فقر پوشش گیاهی مهمترین مسأله در تنگناهای منابع طبیعی استان به شمار می رود. اما صنایع استان بویژه در رشته های ریسندگی، بافندگی، مصالح ساختمانی و فلزی و استخراج معدن از رونق بیشتری برخوردار است.^۱ و اساساً ساختار اقتصادی منطقه بر محوریت بخش صنعت بنا نهاده شده است.

□ شناخت اقلیم

استان یزد به علت قرار گرفتن در کمربند خشک جهانی و در فلات مرکزی ایران دارای آب و هوای گرم و خشک بیابانی است و از تابستانهای گرم و خشک بیابانی و زمستانهای سرد و نسبتاً مرطوب برخوردار است. به طور کلی منطقه در زمستان تحت تأثیر توده های بری قطبی از شمال شرق و شمال، در زمستان و تابستان جریانهای اروپای شمال غربی، از اواسط پاییز تا اواسط بهار جریانهای مهم مدیترانه ای و در تابستان توده های هوای صحرایی عربستان و صحرا از جنوب غرب و جنوب قرار دارد که ضمن عبور از خشکی نوع آن از بحری به بری تغییر می نماید.^۲

شهر یزد به سبب مجاورت با کویر در جهات شمالی و شرقی دارای هوای گرم همراه با بادهای گرمسیری توأم با گردوغبار است که در فصول معینی از سال جریان دارند. بلندی شهر از سطح دریا ۱۲۱۵ متر است. ارتفاعات شیرکوه در ۲۰ کیلومتری جنوب غربی یزد در امتداد شمال غربی به جنوب شرقی قرار گرفته و همچون دیوارهای کوهستانی، بخش های مرکزی را از چاله ابرکوه جدا می سازد و در کاهش گرمای هوا و جذب رطوبت برای پیرامون خود نقش ویژه ای دارد.^۳ اگرچه خشکی هوا و کمی رطوبت یزد را به مناطق کاملاً بیابانی نزدیک می کند اما به علت زمستان سرد، وجه مشترکی نیز با مناطق نیمه بیابانی دارد.

|| دمای هوا

نوسان دما در یزد در تابستان و زمستان و حتی در شب و روز زیاد است.

|| تابش

میانگین تعداد روزهای آفتابی سال ۳۰۰ روز است.^۴ حداکثر مقدار تابش سالانه در جهت جنوب بوده و در مواقع سرد حداکثر تابش در جهت شرق با زاویه ۳۲ درجه از محور جنوب و حداکثر تابش در مواقع گرم به طرف غرب با زاویه ۲۲ درجه از محور غرب می باشد.^۵ بنابراین باید از جهت دادن ساختمان به سمت غرب پرهیز نموده و با توجه به حداکثر تابش در مواقع سرد به سمت شرق متمایل گردید.

|| بارندگی

با آغاز نفوذ سیستم های باران زا در فصل پاییز میزان بارندگی روندی افزایشی را نشان می دهد. در فصل زمستان بارندگی به حداکثر رسیده و در بهار نیز بارندگی فصلی در صد بالایی از بارندگی سالیانه را به خود اختصاص می دهد. با خاتمه ورود منظم سیستم های

۱ - زنده دل، حسن و دستیاران، مجموعه راهنمای جامع ایرانگردی استان یزد، صفحه ۲۸

۲ - طرح جامع یزد (گزارش وضع موجود)، جلد اول، بررسی منطقه، حوزه نفوذ و استقرار نظام شهرنشینی، صفحه ۶

۳ - افشار سیستانی، ایرج، شناخت استان یزد، صفحه ۲۳۰

۴ - نعمتی مهر، مرضیه السادات، طرح مجتمع زیستی در بافت قدیم یزد، صفحه ۸۷

۵ - مهندسین مشاور سکنا، طرح مجموعه و محوطه سازی دانشگاه یزد، جلد اول، صفحه ۲۱

باران‌زا در اواسط بهار فصل خشک شروع شده و در طول تابستان بارندگی به صفر می‌رسد.^۱ میانگین سالانه بارندگی در یزد ۵۴.۵ میلی‌متر است.^۲

▮ رطوبت

با شروع فعالیت سیستم‌های باران‌زا که مقارن با کاهش دمای هوا است، میزان رطوبت نسبی محیط رو به افزایش نهاده و با محدود شدن فعالیت این سیستم‌ها رطوبت هوا رو به کاهش می‌رود و در تابستان به حداقل خود می‌رسد.^۳

▮ باد

بادهای عمده شهر یزد عبارتند از:^۴

- ۱- بادی که از شمال غربی در ۶ ماه از سال از نیمه فروردین تا نیمه شهریور می‌وزد و موسوم به باد اصفهان است. از این باد جهت خنک کردن در فصل گرما استفاده می‌شود.
 - ۲- بادی که از جنوب شرقی به عنوان باد غالب در ۴ ماه از سال از نیمه مهر تا نیمه بهمن می‌وزد و مطبوع است. این باد به باد کرمان معروف است.
 - ۳- باد غربی که در ماه‌های گذار (نیمه اسفند تا نیمه فروردین و نیمه مهر تا نیمه آبان) می‌وزد و نسبتاً مطبوع است
 - ۴- باد نامطبوع شرقی موسوم به باد سیاه با گرد و خاک فراوان که بیشتر مناطق استان را در ابتدای سال فرامی‌گیرد.
- با توجه به دمای هوا بیشترین وزش باد در فصل بهار و کمترین آن در فصل پاییز است و بادهای مضر و پر از گردوغبار در فصول مختلف سال می‌وزند.

▮ پردیس دانشگاه یزد

▮ موقعیت در شهر

زمین دانشگاه یزد در جنوب غربی شهر یزد و بین دو راه ارتباطی اصلی یعنی جاده کنارگذر یزد بندرعباس و خیابان آیت‌الله کاشانی قرار گرفته است و مساحتی بالغ بر ۳۵۰ هکتار به صورت یک چندضلعی نامنظم را دربرمی‌گیرد.^۵ این زمین در حال حاضر از طریق سه مسیر اصلی خیابان سرلشگر فلاحتی در جنوب، قیابان شمالی صفائیه منشعب از بلوار دانشجو و خیابان غربی دانشسرای عالی یزد به سایر مناطق شهر یزد و همچنین هسته مرکزی شهر مرتبط می‌شود.

▮ کاربریهای مجاور

در شمال زمین دانشگاه، دانشسرای عالی و دانشگاه یزد با کاربری آموزشی، در جنوب کوه‌های دخمه و قبرستان زرتشتیان، در شرق و جنوب شرقی چند مجموعه مسکونی، آموزشی و ورزشی، در غرب اراضی بایر و در شمال شرقی منطقه مسکونی صفائیه قرار گرفته‌اند.^۶

۱- طرح جامع یزد (وضع موجود)، جلد دوم، بررسی خصوصیات جغرافیایی، اقلیمی و تاریخی شهر، صفحه ۸۳

۲- طرح جامع یزد (وضع موجود)، جلد اول، بررسی منطقه، حوزه نفوذ و استقرار نظام شهرنشینی، صفحه ۷

۳- طرح جامع یزد (وضع موجود)، جلد دوم، بررسی خصوصیات جغرافیایی، اقلیمی و تاریخی شهر، صفحه ۸۵

۴- طرح جامع یزد (وضع موجود)، جلد اول، بررسی منطقه، حوزه نفوذ و استقرار نظام شهرنشینی، صفحه ۱۰۰

۵- مهندسین مشاور سکتا، طرح مجموعه و محوطه سازی دانشگاه یزد، صفحه ۵۵

۶- همان، صفحه ۵۳

▣ شیب و عوارض زمین

شیب عمومی اراضی دانشگاه از دامنه‌های کوه دخمه در قسمت جنوب غربی زمین شروع شده و به طرف شمال شرقی امتداد می‌یابد. اما این شیب در بیشتر قسمت‌های دانشگاه کمتر از یک درصد است. همچنین دو خط لوله نفت و انتقال نیرو حدوداً از وسط زمین دانشگاه عبور می‌کند.^۱

▣ حوزه بندی دانشگاه یزد

در طرح جدید حوزه بندی دانشگاه که با تجدیدنظر در طرح جامع اولیه دانشگاه تهیه شد، حوزه فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی در محدوده شرقی سایت و در مجاورت با ساختمان‌های دانشسرای عالی یزد و دانشگاه آزاد در نظر گرفته شد. حوزه فعالیت‌های کمک آموزشی و بخشی از فعالیت‌های خدماتی رفاهی در داخل حوزه آموزشی پژوهشی پیش‌بینی شده که امکان دستیابی به خارج از سایت را در ضلع شرقی دارد. حوزه مسکونی دانشگاه در شمال و حوزه ورزشی در غرب آن قرار دارد.^۲

▣ طرح مجموعه دانشگاه

طرح مجموعه دانشگاه یزد با استفاده از الگوهای شهرسازی شهرهای ناحیه مرکزی ایران صورت گرفته است. به این معنا که عناصری مانند چهارباغها و بازارها به عنوان عناصر خطی، میدانها و مراکز محله‌ای به عنوان محل تلاقی محورهای پیاده و فضاهای تقسیم و از کوچه‌ها به عنوان مسیرهای پیاده داخلی مجتمع‌های آموزشی استفاده شده است.^۳ در نتیجه، الگوی گسترش خطی با توجه توجه به حوزه بندی انجام گرفته در ترکیب با نظامی شبکه‌ای و مرکزی شکل گرفته است.^۴

بخش آموزشی دانشگاه از دو محور اصلی متقاطع تشکیل شده و ناحیه مربوط به بخش آموزشی را در سایت به چهار قسمت تقسیم نموده است:

- ۱- محور حدوداً شمالی - جنوبی به عنوان محور اصلی پیاده با عرض نسبتاً زیاد و فضای سبز مناسب و ردیف درختان و حوضها و جویهای آب با سرپوشیده‌هایی در کنار خود، ورودیهای شمالی و جنوبی دانشگاه را به هم متصل می‌کند.
- ۲- محور حدوداً شرقی - غربی از ورودی شرقی دانشگاه شروع شده و از طریق یک فضای باز طراحی شده، به دو مسیر به عنوان محور اصلی سرپوشیده پیاده «بازار» تبدیل میشود که فعالیت‌های سرویس دهنده به مجتمع‌های آموزشی مانند سازمان مرکزی، کتابخانه مرکزی، مسجد، مرکز فرهنگی هنری، مرکز تحقیقات و ساختمان‌های بهداشتی - درمانی دانشگاه را در بین خود جای داده‌اند.^۵

در محل تلاقی این دو محور اصلی میدان مرکزی دانشگاه واقع شده است و کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد، مرکز خدمات کامپیوتری و مرکز انتشارات، فضاهای کمک آموزشی دانشگاه را تشکیل می‌دهد که حول آن شکل گرفته‌اند^۶ و در ضلع چهارم مسجد مسجد دانشگاه قرار گرفته است.

▣ مجتمع‌های آموزشی

بخش آموزشی و پژوهشی، بخش کمک آموزشی، بخش خدماتی - رفاهی، بخش مسکونی و بخش تسهیلات پشتیبانی، فضاهای اصلی دانشگاه را تشکیل می‌دهد. بخش آموزشی و پژوهشی در دانشگاه یزد شامل ۴ مجتمع آموزشی و یک دانشکده است و

۱ - مهندسین مشاور سکتا، طرح مجموعه و محوطه سازی دانشگاه یزد، صفحه ۵۴

۲ - همان، صفحه ۸۵

۳ - همان، صفحه ۱۰۲

۴ - همان، صفحه ۸۸

۵ - همان، صفحه ۱۰۲ و ۱۰۳

۶ - همان، صفحه ۱۲۷

در محدوده ستون فقرات اصلی قرار دارد. مجتمع ادبیات و علوم انسانی در قسمت جنوب شرقی، مجتمع هنر و معماری در قسمت شمال شرقی، مجتمع فنی مهندسی در قسمت شمال غربی، مجتمع علوم پایه و دانشکده منابع طبیعی در قسمت جنوب غربی قرار گرفته‌اند. عملکردهای عمومی‌تر مجتمعها در حاشیه همجوار با محور سرپوشیده پیاده واقع شده‌اند. دسترسی به مجتمعهای آموزشی اصولاً دسترسی پیاده است اما دسترسی اضطراری برای آتش نشانی و حمل بار از طریق مسیرهایی با عرض ۶ متر امکانپذیر است.^۱

|| ریخت‌شناسی بناها

هر مجتمع آموزشی دارای چندین دانشکده است و هر دانشکده از چندین بلوک یا ساختمان تشکیل شده است بطوریکه هر مجتمع ترکیبی از بافت این بلوکها است. هر دانشکده دارای یک حیاط مرکزی مستطیل شکل است که در قسمتهای شمالی و جنوبی حیاط بلوکهای آموزشی ۳ طبقه با نورگیری شمالی و جنوبی قرار دارند و در قسمتهای شرقی و غربی حیاط، بلوکهای اداری و اطاقهای اساتید واقعند. این بلوکها مستقل بوده و بوسیله پلهای ارتباطی با یکدیگر مرتبط هستند. همچنین بلوکهایی ۲ طبقه در پشت بلوکهای آموزشی طرح شده که بوسیله پل به بلوک آموزشی ارتباط می‌یابند.^۲

۱- همان، صفحه ۱۰۳

۲- همان، صفحه ۱۰۳

فصل سوم : کتابخانه

□ کتابخانه و نظام اطلاع‌رسانی

مفهوم نظامی که در اطلاعات کاربرد دارد به نام «نظام اطلاع‌رسانی» نامیده می‌شود. در یک نظام اطلاع‌رسانی اجزاء مختلف مانند مردم، فرایندها و منابع اطلاعاتی به گونه‌ای سازمان یافته‌اند که برای اجرای یک رشته امور مرتبط به هم مانند جمع‌آوری، پردازش، ذخیره و بازیابی اطلاعات اسنادی به منظور پاسخگویی به بخش وسیعی از نیازهای استفاده‌کنندگان در یکدیگر تأثیر می‌گذارد. مرکز اسناد، مرکز ارجاعی، بنگاه گردآوری و پخش اطلاعات و مرکز اطلاعات موضوعی، انواع مختلفی از نظامهای اطلاع‌رسانی می‌باشند که هر یک دارای وظایف و خدمات مشخص هستند هرچند که اشتراکاتی نیز در وظایف و خدمات آنها وجود دارد.^۱

کتابخانه یکی از مهمترین انواع نظامهای اطلاع‌رسانی است. واژه «Library» به معنی کتابخانه از کلمه لاتینی «Liber» به معنی کتاب گرفته شده است^۲ و بر اساس اصطلاحنامه سندپردازی یونسکو «کتابخانه مجموعه‌ای از کتابها، نشریات ادواری یا سایر مواد گرافیکی، دیداری و شنیداری است و خدماتی که کارکنان کتابخانه‌ها عرضه می‌کنند، برای ایجاد تسهیلات در استفاده از این مواد و به منظور پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی، پژوهشی و آموزشی استفاده‌کنندگان است.»^۳

□ سیر تحول کتابخانه در جهان

|| دوران باستان

سابقه و ریشه کتابخانه در دوران کهن به درستی معلوم نیست ولی در عین حال وجود کتابخانه در مجموعه‌های عتیقه و نفیس نشانگر حضور آن در ادوار دور است. نخستین کتابخانه‌های اعصار کهن که تا کنون شناخته شده، در هزاران قرص یا لوح گلی برجای مانده و متعلق به تمدنهای «هییتی»، «آشوری - بابلی»، «عبری» و «مصری» است.^۴ در دوران باستان تفاوتی بین مخزن کتابخانه و کتابخانه وجود نداشت و همزمان با اولین بایگانیها، کتابخانه‌ها نیز وجود داشته‌اند.^۵

در یونان باستان، اولین کتابخانه‌ها در قرن ۴ قبل از میلاد همزمان با پیدایش مدارس فلسفه به وجود آمدند و مهمترین آنها کتابخانه‌ای بود که توسط ارسطو پایه‌گذاری شد و زمینه کتابخانه اسکندریه مصر شناخته شده که بزرگترین کتابخانه روزگار باستان بود.^۶ در روم باستان اشراف و قدرتمندان در مجموعه‌های مسکونی خود کتابخانه خصوصی داشتند^۷، اما کتابخانه‌های همگانی نیز رو به افزایش گذاشت. در این دوره محل کتابخانه در جنب معبد یا موزه و یا یک محل مقدس انتخاب می‌گردید. فضای معماری آن از قسمت سرپوشیده آزادی که در قسمتهایی سالن بزرگ قرائت مرکزی را در بر می‌گرفت تشکیل شده بود. این سالن برای قرائت و جمع‌آوری و حفظ نسخ دستی بود، دیوارهای جنبی سالن برای گذاردن قفسه‌های کتاب استفاده میشد و نور سالن قرائت از طریق پنجره‌های بزرگی که همیشه به طرف شرق قرار داشت تأمین می‌گردید.^۸

^۱ - ارغوانی، سعید، مرکز اطلاع‌رسانی تهران، رساله کارشناسی ارشد، صفحه ۱۷

^۲ - رحمان، عقیقه، ارتباط بین کتابخانه و آرشیو، مجله اطلاع‌رسانی، بهار ۱۳۷۲، صفحه ۵

^۳ - صبا، ایرج، شیوه بهره‌گیری از کتابخانه‌ها و منابع اطلاعاتی، صفحه ۱۱

^۴ - سبجانی، پرهام، کتابخانه ملی ایران، رساله کارشناسی ارشد معماری، ۱۳۷۳

^۵ - غمامی، رانا، مرکز اطلاع‌رسانی تهران، رساله کارشناسی ارشد معماری، ۱۳۸۰

^۶ - همان، صفحه ۲۳

^۷ - همان، صفحه ۲۳

^۸ - سبجانی، پرهام، کتابخانه ملی ایران، رساله کارشناسی ارشد معماری، ۱۳۷۳